

تدوین الگوی افشای اختیاری: ابزاری برای حسابداری مدیریت

نازنین بشیری منش

دانشجوی دکتری دانشگاه الزهراء(س)

علی رحمانی

دانشیار دانشگاه الزهراء(س)

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۱/۲۵ تاریخ پذیرش: ۹۵/۲/۱۴

چکیده

افشای اختیاری اطلاعات توسط شرکت‌ها یکی از ابزارهای مهم مدیران به منظور انتقال اطلاعات مربوط به عملکرد مالی به سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر افراد ذینفع می‌باشد و یکی از دلایل مهم تقاضا برای افشای اطلاعات، مسائل نمایندگی و عدم تقارن اطلاعات است. این پژوهش با هدف تدوین الگوی مناسب افشای اختیاری با بررسی متون و ادبیات حوزه افشای اختیاری، مدلی متشکل از ده بعد در ۲۳۳ آیتم طراحی نمود که روایی و پایایی آن برحسب نظر خبرگان مورد تأیید واقع شد. سپس مدل در بین ۱۴۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۹۲-۸۸ مورد ارزیابی قرار گرفت. یافته‌ها بیانگر همبستگی بالای آیتم‌های تعیین شده در هر یک از ابعاد با نمره کل آن بعد و همچنین همبستگی بالای نمره هر یک از ابعاد با نمره کل افشای اختیاری می‌باشد. همچنین ضریب پایایی ابزار طراحی شده ۰٫۸ می‌باشد. براین اساس الگوی تدوین شده از منظر خبرگان و تحلیل همبستگی از روایی و پایایی بالایی برخوردار بوده و می‌تواند توسط مدیران شرکتها در راستای بهبود شفافیت اطلاعاتی مورد استفاده قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: افشای اختیاری، شفافیت اطلاعاتی، تحلیل محتوا.

۱- مقدمه

سودمندی است که می تواند منافع ذینفعان شرکت را تامین کند. آنچه در تدوین الگوی افشای اختیاری حائز اهمیت است، تعیین ابعاد صحیح و همه جانبه و فهم چگونگی اجزای این ابعاد می باشد. هر یک از مجامع حرفه ای حسابداری و محققان دانشگاهی ابعاد مختلفی از افشای اختیاری را به مدیران توصیه نموده اند. با این وجود، الگویی که بتواند تمام ابعاد مهم افشای اختیاری را در برگیرد، ارائه نگردیده است. این تحقیق الگوی جامعی از ابعاد افشای اختیاری ارائه می دهد. امید است، ارائه این الگو و شناخت و آگاهی از این عوامل بتواند در جهت شفافیت و کارایی بازار سرمایه و بهبود رفاه اجتماعی مفید واقع شود.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

انجمن حسابداران رسمی آمریکا در سال ۱۹۹۱ کمیته ای جهت بهبود کیفیت صورتهای مالی تشکیل داد که به کمیته جنکیز معروف است. این کمیته با همکاری هیات استانداردهای حسابداری مالی (FASB) و کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا (SEC) یافته هایش را در ۱۹۹۴ تحت عنوان: "بهبود در گزارشگری واحد تجاری: برآورده ساختن نیازهای اطلاعاتی سرمایه گذاران و اعتباردهندگان" منتشر نمود. چارچوب پیشنهادی کمیته جنکیز شامل پنج طبقه اصلی بود، اطلاعات مالی و غیرمالی، تجزیه و تحلیل مدیریت از داده های مالی و غیرمالی، چشم انداز آتی، اطلاعات درباره ی مدیریت و سهامداران و پیشینه شرکت. این مدل پیشنهادی صرفاً بر نیازهای اطلاعاتی استفاده کنندگان مالی (سرمایه گذار و اعتبار دهنده) تاکید دارد؛ لذا برای گزارش واحد تجاری بیانگر افشای اختیاری جامع و کاملی نیست.

در سال ۱۹۹۸، هیات استانداردهای حسابداری مالی (FASB) کمیته مشورتی جدیدی را برای بررسی افشای اختیاری بنیان نهاد. این کمیته قصد داشت تا به شرکتها برای بهبود گزارشگری واحد تجاری کمک کرده و روشی برای افشای اطلاعات خصوصی معرفی نماید. گزارش نهایی یافته های کمیته، اطلاعات افشای اختیاری را در شش دسته طبقه بندی کرد: (۱) اطلاعات واحد تجاری، (۲) تحلیل مدیریت از اطلاعات واحد تجاری، (۳) اطلاعات چشم انداز آتی، (۴) اطلاعاتی درباره مدیریت و سهامداران، (۵) اطلاعات کلی درباره واحد تجاری و (۶) اطلاعاتی درباره دارایی های نامشهود. اطلاعات افشای اختیاری در بررسی FASB شامل پنج دسته اطلاعاتی که قبلاً توسط کمیته جنکیز (AICPA) تعریف شده بود و یک طبقه مربوط به دارایی های نامشهود بخاطر اهمیت فزاینده این اطلاعات برای شرکتها و سرمایه گذاران بدان اضافه شد.

وجود اطلاعات مالی شفاف و قابل مقایسه، یکی از ارکان اساسی پاسخگویی و تصمیم گیری های اقتصادی آگاهانه و از ابزارهای توسعه و رشد اقتصادی در بخش خصوصی و عمومی است. صاحبان سرمایه، اعتباردهندگان، دولت و دیگر استفاده کنندگان برای تصمیم گیری در زمینه خرید و فروش، نگهداری سهام، اعطای وام، ارزیابی مدیران و دیگر تصمیم های اقتصادی مهم به اطلاعات مالی و غیرمالی معتبر، مربوط و قابل فهم نیاز دارند. کاسبنا (۲۰۰۵) بیان می کند، سرمایه گذاران و اعتباردهندگان تصمیمات خود را بر اساس گزارشهای مختلف اقتصادی، مالی، و غیرمالی که توسط واحدهای تجاری تهیه می شود اخذ می کنند. سرمایه گذاران و اعتباردهندگان همچنین سودآوری، اطلاعات مالی و شرایط غیرمالی نظیر اطلاعات کارکنان، حقوق و مزایای مدیران و هیئت مدیره و مسئولیت اجتماعی و زیست محیطی را در تصمیم گیری خود دخیل می کنند. لذا افشاء اختیاری که در سطح بالایی در بسیاری از شرکتهای پذیرفته شده در بورسهای معتبر جهانی مورد تشویق قرار می گیرد یک توسعه منطقی افشاء اطلاعات اساسی در صورتهای مالی سالانه است که باید شامل انعکاس اطلاعات مربوط به واقعیتهای اقتصادی یک واحد تجاری به شیوه معنادار، شفاف و قابل مقایسه باشد (ونگ، ۲۰۰۸).

طبق تئوری نمایندگی هرگونه اطلاعات اضافی در مورد اقدام و سعی و کوشش مدیر اگر به طریقی افشاء گردد، منافع سهامدار و مدیر را به طور مشترک تأمین میکند. زیرا مدیر تشخیص می دهد که این اطلاعات در توزیع سود نهایی و در نتیجه در رابطه با شراکت در ریسک نمایندگی تأثیر مثبت خواهد گذاشت و یا دست کم، اعتماد و اطمینان سهامدار نسبت به اطلاعات منتشره توسط مدیر را جلب خواهد نمود. تئوری نمایندگی، "آشکارسازی داوطلبانه اطلاعات" توسط مدیر را بهترین روش کنترل می داند و آن را در تدوین سیستمهای کنترل حسابداری مدیریت حائز اهمیت می داند. (نمازی، ۱۳۸۴) مطالعات افشای اختیاری در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، مسائل مختلفی از قبیل انگیزه های مدیریتی، نقش ساز و کارهای راهبری شرکتی و تاثیر عوامل داخلی را مورد بررسی قرار داده اند (مالون و همکاران، ۱۹۹۳؛ لنگ و لوندهام، ۱۹۹۶؛ فرگوسن و همکاران، ۲۰۰۲). در ایران این حوزه از تحقیق هنوز در ابتدای کار قرار دارد. در بحث افشای اختیاری، مسأله اصلی تعیین ابعاد افشای اختیاری در بین شرکتها می باشد که مستلزم تدوین الگوی مناسب است. بدون شک برای محافظت از منافع عموم سرمایه گذاران سایر ذینفعان، الگوی افشاء اختیاری به عنوان چارچوب جامع و

ارزش افزوده و عملکرد اجتماعی (۸ آیتم)، اطلاعات بخش‌ها (۷ آیتم)، اطلاعات مالی (۱۸ آیتم)، اطلاعات تسعیر ارز (۶ آیتم) و اطلاعات سهام (۴ آیتم) تدوین نمودند و با استفاده از رویکرد عدم وزن دهی شاخص افشای اختیاری را محاسبه نمودند. شواهد نشان می‌دهد، در تمامی شرکت‌های کشورهای مختلف، افشای اطلاعات استراتژیک از سطح بالاتری برخوردار است و در میان کشورها، شرکت‌های اروپائی در رده نخست جای داشتند. همچنین یافته‌ها نشان داد، در شرکت‌های آمریکائی، افشای اطلاعات مالی در سطح بالاتری از اطلاعات غیر مالی قرار دارد، در حالی که در شرکت‌های انگلیسی و اروپائی سطح افشای اطلاعات غیر مالی بالاتر بود.

جو و ونگ بون (۱۹۸۷) به بررسی سطح افشای اختیاری و عوامل موثر بر آن در مکزیک پرداختند. محققین اطلاعات ۵۲ شرکت را با استفاده از چک لیستی با ۲۴ آیتم بررسی نمودند. آنها در اندازه‌گیری افشا هم از شاخص دارای وزن و هم شاخص بدون وزن استفاده کردند. یافته‌ها نشان داد، دو شاخص دارای همبستگی بالایی هستند و صرفاً عامل اندازه شرکت بر سطح افشای اختیاری موثر است.

بوتوسان (۱۹۹۷) به منظور اندازه‌گیری سطح افشای اختیاری، اطلاعات ۱۲۲ شرکت از شرکت‌های عضو انجمن مدیریت و تحقیقات سرمایه‌گذاری (AIMR)^۳ برای سال ۱۹۹۰ را مورد بررسی قرار داد. شاخص افشا بر حسب چک لیستی شامل ابعاد؛ اطلاعات عمومی (۶ آیتم)، اطلاعات تاریخی (۵ آیتم)، اطلاعات غیر مالی (۸ آیتم)، چشم‌انداز آتی (۵ آیتم)، تحلیل و بررسی مدیریت (۱۱ آیتم) و با استفاده از رویکرد وزن دهی محاسبه شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، در شرکت‌هایی که تحلیل‌گران کمتری دارند، افشای اطلاعات چشم‌انداز آتی و اطلاعات غیر مالی از اهمیت کمتری و در شرکت‌هایی که تحلیل‌گران بیشتری دارند، افشای اطلاعات تاریخی از اهمیت بالایی برخوردار است.

تارک حسن (۲۰۰۸) به بررسی سطح افشای اختیاری در مصر پرداخت. محقق اطلاعات ۶۴ شرکت را طی سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۶ مورد بررسی قرار داد. شاخص افشای اختیاری با استفاده از چک لیستی متشکل از ۴۶ آیتم در ابعاد؛ اطلاعات عمومی شرکت، اطلاعات مالی، اطلاعات غیر مالی، اطلاعات آتی، اطلاعات سهامداران و اطلاعات زیست‌محیطی و اجتماعی با رویکرد عدم وزن دهی حاصل شد. یافته‌ها نشان می‌دهد، روند افشای اختیاری در بازه زمانی تحقیق رو به افزایش است و بطور متوسط ۸۷ درصد از شرکت‌های نمونه، نمره افشای کمتر از ۵۰ درصد کسب نمودند. شواهد نشان می‌دهد، افزایش سطح افشای اختیاری در بازار سرمایه همگام با آگاهی بخشی

سازمان ابتکار گزارشگری جهانی (GRI)^۱، شیوه گزارشگری را معرفی نمود که در آن سه معیار متفاوت ارزش افزوده، یعنی: عملکرد اقتصادی، عملکرد زیست‌محیطی و عملکرد اجتماعی را در یک گزارش یکپارچه ترکیب می‌کنند. این رویکرد مفهوم و اهداف خلق ارزش مداوم را مورد توجه قرار می‌دهد که به عنوان یک چالش نوظهور برای تجارت رقابتی امروزه تلقی می‌شود. این شیوه گزارشگری اگر بطور کامل اجرا شود، باید اطلاعاتی ارائه دهد که ذینفعان خارجی را قادر سازد، ارزیابی مناسبی از میزان تدوام فعالیت شرکت منطبق با انتظارات اجتماعی داشته باشند. ISEA و ACCA^۲ زمینه‌های آگاهی بخشی درباره محیط زیست، اجتماع و پایداری را ایجاد کردند.

آلن روبرت سرف (۱۹۶۱) در پژوهشی با عنوان " گزارشگری شرکت‌ها و تصمیمات سرمایه‌گذاری" در آمریکا دریافت، کیفیت افشای گزارشگری مالی شرکت‌ها تحت تاثیر برخی متغیرها قرار دارد و غالباً بین این متغیرها وابستگی وجود ندارد. سرف براساس مطالعه فرایند تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران، بررسی ادبیات حسابداری در رابطه با تصمیم‌گیری، مصاحبه با تحلیل‌گران بورس اوراق بهادار و بررسی گزارش‌های تحلیل‌گران، شاخص‌های افشای اطلاعات در گزارش‌های سالانه را مشخص کرد. موارد افشای تدوین شده توسط سرف، بعدها توسط دیگر محققان مورد استفاده قرار گرفت. در واقع باید گفت وی پیش‌تاز تحقیقات تجربی در زمینه افشای اختیاری می‌باشد. شاخص افشای اطلاعاتی که سرف طراحی نمود مشتمل بر ۳۱ قلم بود که در برگزیده اطلاعات مالی، غیر مالی و راهبردی شرکتی است.

بازبی (۱۹۷۴) پژوهشی با عنوان "انتخاب موارد اطلاعات و افشا آنها در گزارشگری سالانه" در آمریکا انجام داد. وی در این تحقیق، پرسشنامه‌ای حاوی ۳۹ مورد انواع اطلاعات مالی و غیرمالی که بعنوان مبنائی برای اندازه‌گیری میزان افشا در گزارش‌های سالانه مورد استفاده قرار می‌گیرد را تشکیل داد. براساس نتایج حاصل از تحلیل پاسخ‌های دریافتی تحلیل‌گران مالی، ۳۴ مورد از فهرست اقلام افشای اطلاعات مالی و غیر مالی برای اندازه‌گیری میزان افشا در گزارشگری سالانه مورد استفاده قرار گرفت. نتایج نشان داد، بسیاری از اقلام در گزارش‌های سالانه شرکت‌های نمونه افشا نمی‌گردند.

میک و همکاران (۱۹۹۵) سطح افشای اختیاری در آمریکا، انگلیس و اروپا را مورد بررسی قرار دادند. محققان چک لیستی متشکل از ۵۸ آیتم در ابعاد اطلاعات عمومی شرکت (۲ آیتم)، استراتژی شرکت (۸ آیتم)، ادغام و تحصیل (۲ آیتم)، تحقیق و توسعه (۳ آیتم)، اطلاعات چشم‌انداز آتی (۱۰ آیتم)، اطلاعات هیات مدیره (۴ آیتم)، اطلاعات کارکنان (۱۵ آیتم)، اطلاعات

بازار نسبت به بهبود شفافیت و مکانیزم های راهبردی شرکتی می باشد.

ساکتوما (۲۰۱۱) به بررسی سطح افشای اختیاری در تایلند پرداخت. محقق اطلاعات شرکتهای موجود در شاخص صد شرکت برتر بورس تایلند را در سالهای ۱۹۹۵، ۱۹۹۶، ۲۰۰۲ و ۲۰۰۵ بررسی نمود. علت انتخاب این چهار سال، بررسی سطح افشای اختیاری قبل و بعد از بحران اقتصادی ۱۹۹۷ آسیا بود. شاخص افشای اختیاری با استفاده از چک لیستی متشکل از ۶۰ آیتم در سه بعد استراتژیک، مالی و غیرمالی و با رویکرد عدم وزن دهی تعیین گردید. یافته ها بیانگر روند رو به رشد افشای اختیاری در دوره زمانی تحقیق بوده و سطح افشا در بعد اطلاعات استراتژیک بیشتر از دو بعد دیگر بود. همچنین در اطلاعات غیر مالی، اطلاعات مربوط به کارکنان کمترین سطح افشا را به خود اختصاص داد.

وارگس (۲۰۱۱) در مطالعه ای سطح افشای اختیاری در بورس بمبئی را مورد ارزیابی قرار داد. در این تحقیق ۷۰ شرکت در سه دوره ۲۰۰۳-۲۰۰۲، ۲۰۰۴-۲۰۰۳ و ۲۰۰۵-۲۰۰۴ مورد بررسی قرار گرفتند. چک لیست افشای اختیاری شامل ۹۲ آیتم در سه بعد اطلاعات مالی، اطلاعات غیر مالی و اطلاعات چشم انداز آتی بود و درصد شرکتهای افشای کننده آیتم ها به کل شرکتهای مورد بررسی قرار گرفت. یافته ها نشان داد، شرکتهای در بعد مالی افشای بهتری داشته و سطح افشا در

مورد اطلاعات چشم انداز کمتر بوده و برخی از آیتم ها اصلا افشا نمی شوند. همچنین شواهد نشان داد، اندازه شرکت و سطح سودآوری رابطه مثبت و معناداری با میزان افشای اختیاری دارد.

بینه (۲۰۱۲) به بررسی سطح افشای اختیاری در ویتنام پرداخت. محقق اطلاعات ۱۹۹ شرکت تولیدی در سال ۲۰۰۹ را مورد بررسی قرار داد. شاخص افشای اختیاری متشکل از ۷۲ آیتم در ابعاد اطلاعات عمومی شرکت، کمیته حسابرسی، اطلاعات مالی، چشم انداز آتی، اطلاعات کارکنان، اطلاعات اجتماعی و زیست محیطی و ساختار هیات مدیره می باشد. آیتم های این چک لیست از نظر تحلیل گران مالی و مدیران مالی به عنوان اطلاعات مهم در بحث افشای اختیاری تأیید گردید. با استفاده از رویکرد عدم وزن دهی شاخص افشای اختیاری محاسبه شد. یافته ها نشان می دهد، ابعاد مالی و چشم انداز آتی به ترتیب با اهمیت ترین از منظر تحلیل گران و مدیران مالی بوده اند. شواهد نشان میدهد با بررسی واقعی افشای اختیاری شرکتهای، اطلاعات عمومی و چشم انداز آتی از بیشترین سطح افشا برخوردار هستند که بیانگر همسویی نتایج واقعی با نظر تحلیل گران و مدیران مالی می باشد.

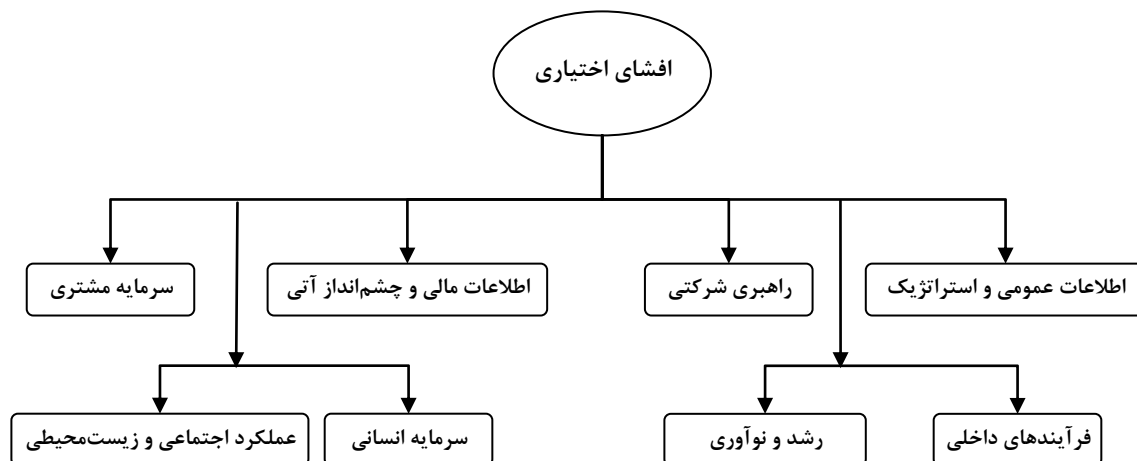
با بررسی چارچوب های پیشنهادی گزارشگری مالی و تحقیقات محققان مختلف، ماتریس مفهومی به شرح نگاره ۱ برای شناسایی ابعاد افشای اختیاری استخراج شده است.

نگاره ۱. ماتریس مفهومی ابعاد افشای اختیاری

ابعاد افشای اختیاری	AICPA	FASB	GRI	بوسو (۲۰۰۴)	یانگ اینج و گوپری (۲۰۰۴)	سرف (۱۹۶۱)	بازی (۱۹۷۴)	میک همکاران (۱۹۹۵)	چو و ونگ یون (۱۹۸۷)	بوئوسان (۱۹۹۷)	حسن (۲۰۰۸)	ساکتوما (۲۰۱۱)	وارگس (۲۰۱۱)	بینه (۲۰۱۲)
اطلاعات کلی و استراتژیک شرکت	√	√		√		√	√	√	√	√	√	√	√	√
تحلیل مدیریت	√	√					√		√	√				
چشم انداز آتی	√	√					√	√	√	√	√	√	√	√
اطلاعات مالی درباره سهام شرکت	√	√		√		√	√	√	√	√	√	√	√	√
رشد و نوآوری				√	√			√						
فراایندهای داخلی				√	√						√			√
سرمایه انسانی				√	√		√	√	√	√	√	√	√	√
راهبردی شرکتی				√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
عملکرد اجتماعی و زیست محیطی				√	√		√	√	√	√	√	√	√	√
رویکرد اندازه گیری	-	-	-	-	-	-	-	ع	وع	و	ع	ع	ع	ع

می‌گیرد؛ سطح اول عبارتند از اطلاعات کلی شرکت، اطلاعات راهبری شرکتی، اطلاعات مربوط به رشد و نوآوری و اطلاعات فرایندهای داخلی. سطح دوم، اطلاعاتی است که درباره گروه‌های مختلف ذینفعان می‌تواند ارائه شود.

با توجه به ابعاد ذکر شده برای افشای اختیاری اطلاعات، برای تقویت افشاء و دستیابی به شفافیت گزارشگری مالی، الگوی افشای اختیاری مبتنی بر رویکرد ذینفعان در شکل زیر ارائه شده است. در این چارچوب افشای اطلاعات در دو سطح صورت

شکل ۲- مدل مفهومی ابعاد افشای اختیاری

حسب نظر خبرگان مواردی حذف یا اضافه شد. سپس با استفاده از شاخص لاوشه روایی محتوای مدل از منظر خبرگان ارزیابی گردید. مرحله چهارم، مدل تدوین شده در بین شرکت‌های نمونه تحقیق بررسی گردید و با استفاده از رویکرد عدم وزن دهی، سطح افشای اختیاری در نمونه تحقیق اندازه‌گیری شد. بمنظور تأیید آیتم‌ها و ابعاد مدل در بازار سرمایه ایران، همبستگی آیتم‌ها با کل نمره هر یک از ابعاد مدل بررسی شد. همچنین بمنظور تعیین اعتبار، دقت و اعتمادپذیری مدل از آلفای کرونباخ و ضریب گاتمن استفاده شد که از متداول‌ترین روشها برای سنجش پایایی می‌باشد. با توجه به اینکه یافته‌های این بخش، دانش کاربردی را در زمینه افشای اختیاری توسعه می‌دهد؛ پژوهش از نظر هدف، "کاربردی" و از نظر شیوه گردآوری و تحلیل اطلاعات، "توصیفی" و از نوع "همبستگی" می‌باشد.

۳- روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش بدنبال طراحی چارچوب جامع برای افشای اختیاری شرکت‌های پذیرفته شده در بازار سرمایه ایران می‌باشد. در مرحله اول، براساس توصیه‌های نهادهای قانون‌گذار، چارچوب‌های گزارشگری پیشنهاد شده و تحقیقات موجود در ادبیات افشای اختیاری، ابعاد افشای اختیاری مشخص گردید. در مرحله دوم، برای هر یک از ابعاد افشای اختیاری آیتم‌های مختلفی که در تحقیقات موجود در کشورهای مختلف دنیا بکار رفته‌اند، شناسایی شده و آیتم‌هایی که در بیش از ۲۵ درصد تحقیقات مورد استفاده قرار گرفته، در الگوی افشای اختیاری قرار گرفتند. برای نمونه در نگاره ۲ شیوه تعیین مولفه‌های عملکرد اجتماعی شرکت ارائه شده است. در نهایت الگویی متشکل از ابعاد اطلاعات عمومی (۲۳)، چشم‌انداز آتی شرکت (۱۳)، راهبری شرکتی (۱۸)، تولید و فرایندهای داخلی (۳۰)، رشد و نوآوری (۱۸)، سرمایه مشتری (۲۱)، سرمایه انسانی (۲۳)، عملکرد اجتماعی (۱۳)، عملکرد زیست‌محیطی (۱۷) و اطلاعات مالی و عملکرد سهام (۵۷) تدوین گردید. در مرحله سوم به منظور ارزیابی منطقی بودن، مناسب بودن و جامعیت مدل، از پانل خبرگان استفاده شد و قضاوت هر یک از خبرگان درباره هر یک از آیتم‌ها اخذ گردید و بر

نگاره ۲. مولفه های افشای عملکرد اجتماعی

درصد تکرار در مطالعات	یانگ اویچ و گوئری (۲۰۰۷)	موستارودین (۲۰۰۹)	تارک (۲۰۰۹)	بوسو و کومار (۲۰۰۹)	یون و همکاران (۲۰۰۹)	نصر (۲۰۱۰)	چان (۲۰۱۰)	دالیول و همکاران (۲۰۱۱)	ساکتوما (۲۰۱۱)	کانسال و سینک (۲۰۱۱)	روف (۲۰۱۱)	بیود و همکاران (۲۰۱۲)	سوفیان و زهان (۲۰۱۳)	هو و تیلور (۲۰۱۳)	
٪۱۰۰	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	کمک های مالی به موسسات خیریه و موقوفه
٪۶۴		*	*	*	*		*			*		*	*	*	عضویت در نهادهای اجتماعی، فرهنگی و مذهبی و ورزشی
٪۳۰	*								*	*			*		اهم اقدامات انجام شده در راستای تحقق شعارهای ملی
٪۶۴		*	*			*	*	*	*	*		*	*		حمایت از کنفرانس های آموزشی، سمینارها یا نمایشگاه
٪۵۰		*		*	*		*			*	*	*			کمکهای مالی برای ایجاد موسسات آموزشی، درمانی، تفریحی
٪۳۶	*					*		*	*	*		*	*		اقدامات صورت گرفته برای توسعه اقتصادی و خودکفایی کشور
٪۳۰			*	*						*			*		ارائه کمک به قربانیان بلایای طبیعی
٪۳۰	*			*						*		*	*		توجه به شرایط رفاهی و ایمنی معلولین
٪۵۰	*		*			*		*		*		*	*		حمایت از دانشگاه، دانشجویان و نخبگان
٪۳۰			*	*			*						*		گزارش هزینه های اجتماعی
٪۳۰	*			*			*			*					بیان اصول و ارزشهای اخلاقی حاکم بر محیط کسب و کار
٪۸۰		*	*	*	*	*	*	*	*	*		*	*	*	فعالیت های داوطلبانه برای خدمت رسانی به جامعه (برنامه های بهبود رفاه اجتماعی، بهبود شبکه راه و جاده، کمک به بهره وری کشاورزی و غیره)

۳-۱- نمونه پژوهش

این پژوهش از دو بخش اصلی تشکیل شده است؛ بخش اول) تدوین چارچوب برای افشای اختیاری می باشد. در این بخش از پژوهش ابزار اصلی گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است که با توجه به ابعاد استخراج شده از ادبیات پژوهش می باشد. بمنظور تحلیل روایی محتوا و روایی سازه ابزار در این بخش از نظر خبرگان استفاده شد. جامعه خبرگان شامل: اساتید دانشگاه گروه های حسابداری، مدیران و کارشناسان ارشد شرکتهای سرمایه گذاری، مدیران شرکتهای کارگزاری و مدیران و کارشناسان ارشد سازمان بورس و اوراق بهادار می باشد. محقق بمنظور بررسی دقیق مولفه های چارچوب طراحی

شده، نظرات ۱۴ نفر از خبرگانی که در حوزه افشای اختیاری مطالعه و تجربیات بیشتری داشته جمع آوری نمود.

بخش دوم) بررسی اعتبار چارچوب طراحی شده و ارزیابی وضعیت افشای اختیاری در بازار سرمایه ایران می باشد. در این بخش، باتوجه به قلمرو مکانی تحقیق، جامعه آماری شامل کلیه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار می باشد که شرایط زیر را در برداشته باشند:

۱) تا ابتدای سال ۱۳۸۸ در بورس تهران پذیرفته شده باشند و تا پایان سال ۹۲ در بورس فعال بوده و از فهرست شرکتهای پذیرفته شده در بورس حذف نشده باشند.

تحت تاثیر رفتار بیرونی قرار گیرد، لذا از اعتبار بیرونی بالایی برخوردار است.

در بحث وزن دهی به آیت‌های موجود در چک لیست دو رویکرد وجود دارد یکی عدم وزن دهی که در نظر می‌گیرد اهمیت افشای تمامی اقلام با یکدیگر برابر است و دیگری رویکرد وزن دهی که فرض می‌کند اهمیت اقلام افشا برای گروه‌های استفاده‌کننده متفاوت است و وزن متفاوتی به اقلام می‌دهد. محققان زیادی رویکرد عدم وزن دهی را بیشتر مورد توجه قرار می‌دهند؛ زیرا اهمیت اقلام در طی زمان و در بخش‌های مختلف در حال تغییر است (بوتوسان، ۱۹۹۵؛ حسن و همکاران، ۲۰۰۶). در رویکرد وزن دهی غالباً به اهمیت اطلاعات از منظر تحلیل‌گران توجه می‌شود و ضرورتاً بیانگر اهمیت اقلام از منظر دیگر ذینفعان نمی‌باشد. لذا شاخص بدست آمده برحسب عدم وزن دهی زمانی که محقق بر ذینفعان تاکید می‌کند مناسب تر است. (کوک، ۱۹۸۹، حسن و همکاران، ۲۰۰۶ و وانگ و همکاران، ۲۰۰۸)

شاخص افشا از تقسیم امتیاز افشای اختیاری شرکت بر حداکثر نمره افشای اختیاری قابل کسب حاصل می‌گردد.

$$\text{VOLDISC} = \sum_{j=1}^n \frac{dj}{n} \quad \text{معادله (۱)}$$

که در آن:

VOLDISC = نمره افشا به صورت تجمعی

dj = عدد (۱) اگر مورد زام افشا شده است و در صورت عدم افشا عدد (۰)

n = حداکثر نمره ای که هر شرکت می‌تواند به دست آورد.

۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- ارزیابی روایی محتوای الگو از منظر خبرگان

روایی محتوایی که به آن اعتبار منطقی نیز گفته می‌شود به این امر دلالت دارد که آیا شیوه یا ابزار جمع‌آوری داده‌ها به خوبی معرف همان محتوایی است که باید اندازه‌گیری شود. لاوشه یک روش پرکاربرد را برای سنجش اعتبار محتوا ابداع کرد و فرمولی برای آن ارائه داد که به آن نسبت اعتبار محتوا گفته می‌شود. که در این روش میزان موافقت میان صاحب نظران و متخصصان موضوع در خصوص "ضروری بودن" یک گویه خاص اندازه‌گیری می‌شود.

$$\text{CVR} = \frac{(ne - \frac{N}{2})}{N/2}$$

که در آن CVR: نسبت اعتبار محتوا است؛ Ne: تعداد صاحب نظرانی که بیان می‌دارند گویه‌ی مورد نظر "بسیار با اهمیت" است؛ و N: کل تعداد خبرگان یا متخصصان است.

(۲) به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره‌ی مالی آنها، منتهی به اسفند ماه باشد.

(۳) وقفه معاملاتی بیش از سه ماه در محدوده تعیین شده وجود نداشته باشند.

(۴) داده‌های مورد نظر آنها در دسترس باشد. آشکار است که در صورت عدم دسترسی به داده‌های مورد نیاز امکان اجرای تحقیق میسر نخواهد بود.

(۵) شرکت جزء صنایع «بانک‌ها، مؤسسات اعتباری و سایر نهادهای پولی»، «سایر واسطه‌گری‌های مالی»، «سرمایه‌گذاری‌های مالی» و «شرکت‌های چند رشته‌ای صنعتی» نباشد. برحسب شرایط فوق، گزارش‌های هیات مدیره و صورت‌های مالی ۱۴۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در ۷ صنعت مختلف مورد واکاوی قرار گرفت.

۴- متغیرهای پژوهش

۴-۱- شاخص افشای اختیاری

رویکرد اصلی در تجزیه و تحلیل افشای اختیاری در گزارش‌های مالی شرکتها، استفاده از روش تحلیل محتوا می‌باشد. روش تحلیل محتوا یکی از روشهای پژوهش کیفی در حوزه علوم اجتماعی می‌باشد که در تحقیقات حوزه افشای اطلاعات بسیار بکار می‌رود. محققان مختلف برای سنجش افشای اطلاعات آتی، اطلاعات زیست محیطی، اجتماعی، سرمایه‌فکری و دیگر ابعاد افشای اختیاری از روش تحلیل محتوا استفاده کرده‌اند. (ابوت و مونسن، ۱۹۷۹؛ گوتری و ماتویز، ۱۹۸۵؛ هنیفا و کوک، ۲۰۰۵، حسینی، ۲۰۰۴، ساکتوما، ۲۰۱۱، بینه، ۲۰۱۲). تحلیل محتوا روش تحقیقی است برای گرفتن نتایج معتبر و قابل تکرار از داده‌های استخراج شده از متن. کریپندورف آن را به عنوان یک فن پژوهشی برای ربط دادن داده‌ها به مضمون آن به گونه‌ای معتبر و تکرار پذیر تعریف می‌کند. بنابراین، تحلیل محتوا عبارت است از: فنی که به وسیله آن مشخصات خاص پیام به طور روشمند و دقیق جهت استنباط علمی‌شناسایی می‌شوند. دقت و عینیت امر متضمن آن است که تحلیل مبتنی بر قواعد مشخصی باشد تا به دانش پژوهان امکان دهد از پژوهش‌های مختلف به نتایج یکسان مورد نظر دست یابند. در حوزه افشای اختیاری، تحلیل محتوا جنبه‌های کمی و کیفی افشا را مورد توجه قرار می‌دهد. با استفاده از این رویکرد امکان تحلیل حجم وسیعی از داده‌های موجود در گزارش‌های سالانه شرکت‌ها وجود دارد بدون اینکه

کرونباخ محاسبه شده الگوی تدوین شده ۰/۹۷۲ بوده و الگو از اعتمادپذیری بالایی برخوردار می باشد.

۲-۵- بررسی اعتبار الگو در بازار سرمایه ایران

در این مرحله الگوی طراحی شده بر روی شرکت های نمونه برحسب روش تحلیل محتوا اجرا شد. بمنظور ارزیابی اعتبار درونی این ابزار در بازار سرمایه ایران و برازش الگوی نهایی افشای اختیاری از آزمون همبستگی آیتم به کل استفاده شد. در تحقیقات حوزه افشای اطلاعات، تحقیق تارک حسن (۲۰۰۸) نیز این روش را بکار برده است. بر حسب این رویکرد، در هر یک از ابعاد افشای اختیاری، نمره آیتم های تعیین شده با نمره کل با استفاده از روش پارامتریک و ناپارامتریک ارزیابی شده تا آیتم های مناسب در الگوی نهایی تعیین گردد. همچنین برای ارزیابی ابعاد الگوی نهایی افشای اختیاری، همبستگی نمره کل افشای اختیاری با نمره هر یک از ابعاد بررسی شد. در نهایت ضریب آلفای کرونباخ و ضریب گاتمن اعتبار درونی ابزار را بطور کلی ارزیابی می کنند.

در نگاره ۴ تا ۱۳ نتایج آزمون همبستگی آیتم به کل هر یک از ابعاد الگوی پیشنهادی افشای اختیاری نشان داده شده است. یافته ها نشان می دهد، بجز آیتم های ارائه گزارش ارزش افزوده در بعد مشتری، ارائه اطلاعات مربوط به مبلغ آموزش در بعد سرمایه انسانی و مروری بر عملکرد واحدهای تابعه در بعد مالی، سایر آیتم های تعریف شده در الگوی اختیاری از همبستگی مثبت و معناداری در سطح پنج درصد برخوردار می باشد. بعد مالی افشای اختیاری متشکل از سه بخش تجزیه و تحلیل ریسک، نسبت های مالی و عملکرد سهام و سایر اطلاعات می باشد. لذا در مرحله اول آیتم های هر بخش مورد بررسی قرار گرفت و پس از تأیید الگوی هر بخش در مرحله دوم، تشکیل بعد اطلاعات مالی از سه بخش تجزیه و تحلیل ریسک، نسبت های مالی و عملکرد سهام و سایر اطلاعات ارزیابی شد.

حداقل مقدار قابل قبول با توجه به تعداد خبرگان در جدول لاوشه مشخص شده است که پس از تحلیل پاسخ های دریافتی الگوی نهایی تنظیم و تأیید می گردد.

در این مرحله چارچوب طراحی شده در قالب پرسشنامه در اختیار ۱۴ نفر از خبرگان قرار داده شد. حداقل مقدار قابل قبول نسبت روایی محتوا با این تعداد ارزیاب بر اساس جدول لاوشه، ۰/۵۱ می باشد. نسبت اعتبار محتوای هر یک از آیتم های مدل بر حسب فرمول لاوشه محاسبه گردید و با سطح مورد قبول مقایسه گردید. آیتم هایی که سطح مورد قبول را کسب نکرده اند، از مدل حذف می شوند. در جدول ۱ ابعاد و تعداد آیتم های مدل قبل و بعد از قضاوت خبرگان ارائه شده است:

نگاره ۳- الگوی تدوین شده از منظر خبرگان

ابعاد	اقلام الگوی تدوین شده	اقلام مورد تأیید خبرگان
اطلاعات عمومی و استراتژیک شرکت	۲۳	۲۲
چشم انداز آتی	۱۳	۱۱
راهبری شرکتی	۱۸	۱۶
فرایندهای داخلی	۳۰	۲۷
رشد و نوآوری	۱۸	۱۶
بازار و مشتریان	۲۱	۲۰
کارکنان	۲۳	۲۱
عملکرد اجتماعی	۱۳	۱۲
عملکرد زیست محیطی	۱۷	۱۶
عملکرد مالی	۵۷	۵۷

بمنظور تعیین ثبات و سازگاری الگوی تدوین شده، این الگو بصورت پرسشنامه ای در اختیار ۴۰ نفر از تحلیل گران و کارشناسان بازار سرمایه قرار داده شد که ۳۷ نفر آن را تکمیل و برگشت دادند. جهت ارزیابی همسانی درونی ابزار از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج نشان داد، ضریب آلفای

نگاره ۴. اطلاعات عمومی شرکت

ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری
0.097	0.009	0.098	0.008
0.071	0.054	0.069	0.061
0.227	0.000	0.202	0.000
0.249	0.000	0.239	0.000
0.595	0.000	0.606	0.000
0.542	0.000	0.562	0.000
0.122	0.001	0.134	0.000

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.191	0.000	0.178	شناسایی رقبا و مشتریان بالفعل و بالقوه
0.000	0.213	0.000	0.243	مرور اجمالی بر مهمترین وقایع سال (سالهای) گذشته
0.000	0.519	0.000	0.5	بیان ریسک های عمده شرکت
0.000	0.351	0.000	0.322	محیط حقوقی شرکت
0.000	0.461	0.000	0.411	بیان اهداف و استراتژیهای کلی شرکت و بخش های تجاری
0.000	0.523	0.000	0.561	بیان استراتژیهای تولید
0.000	0.332	0.000	0.391	بیان استراتژیهای مالی
0.000	0.522	0.000	0.57	بیان استراتژیهای بازاریابی
0.000	0.142	0.000	0.141	بیان استراتژیهای اجتماعی
0.000	0.325	0.000	0.379	بیان استراتژیهای زیست محیطی
0.000	0.448	0.000	0.524	بیان استراتژی توسعه منابع انسانی
0.000	0.248	0.000	0.288	تبیین برنامه های عملیاتی برای دستیابی به استراتژیها
0.000	0.217	0.000	0.252	اقدامات انجام شده در طی سال برای دستیابی به اهداف
0.000	0.43	0.000	0.41	عملکرد و دستاوردهای مهم شرکت
0.000	0.178	0.000	0.223	بیان دعاوی حقوقی و وضعیت آن

نگاره ۵. چشم انداز آتی

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.172	0.000	0.204	برنامه های آتی بخش خدمات پس از فروش
0.000	0.439	0.000	0.448	طرح های آتی توسعه کمی و کیفی محصولات
0.000	0.582	0.000	0.534	برنامه های آتی تولید کمی محصولات
0.000	0.58	0.000	0.679	برنامه های آتی حوزه تکنولوژی
0.000	0.678	0.000	0.637	برنامه های آتی حوزه مالی و بازار
0.000	0.259	0.000	0.321	برنامههای آتی برای گسترش شبکه بازاریابی
0.000	0.287	0.000	0.379	برنامه ها و رویکردهای توسعه منابع انسانی در آینده
0.000	0.361	0.000	0.403	پروژه های آتی تحقیق و توسعه
0.000	0.481	0.000	0.453	برنامه های آتی فروش کمی محصولات
0.000	0.551	0.000	0.543	برنامه های آتی بهبود عملکرد و افزایش سودآوری
0.000	0.167	0.000	0.217	طرح های گسترش صادرات محصولات در سالهای آتی
0.000	0.582	0.000	0.579	رنامه های آتی برای بهبود پاسخگویی اجتماعی
0.000	0.238	0.000	0.215	برنامه های آتی برای حفاظت از محیط زیست

نگاره ۶. اطلاعات هیات مدیره شرکت

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.685	0.000	0.683	فهرست اعضای هیات مدیره و بیان سوابق آموزشی و حرفه ای آنها
0.000	0.78	0.000	0.772	فهرست مدیران اجرایی و بیان سوابق آموزشی و حرفه ای آنها
0.000	0.511	0.000	0.525	عضویت اعضای هیات مدیره در هیات مدیره دیگر شرکتها
0.000	0.475	0.000	0.474	تعداد سهام نگهداری شده توسط اعضای هیات مدیره
0.000	0.411	0.000	0.424	تعداد سهام نگهداری شده توسط مدیران اجرایی
0.000	0.632	0.000	0.63	مدیرعامل و اعضای هیات مدیره سابق شرکت
0.000	0.151	0.000	0.156	تعداد جلسات سالانه هیات مدیره و حضور اعضا
0.000	0.311	0.000	0.3	موضوعات مورد بررسی در جلسات هیات مدیره و مصوبات آنها
0.000	0.547	0.000	0.555	مبالغ پرداختی بابت حق حضور در جلسات
0.000	0.516	0.000	0.523	حقوق و مزایا/ حق الزحمه اعضای هیات مدیره
0.039	0.076	0.006	0.102	حقوق و مزایای مدیران اجرایی
0.114	0.059	0.108	0.059	وجود سیستم کنترل داخلی درست و سالم
0.000	0.294	0.000	0.303	ارائه اطلاعاتی درباره مشاوران حرفه ای و تخصصی هیات مدیره
0.000	0.47	0.000	0.478	موظف یا غیر موظف بودن اعضای هیات مدیره
0.000	0.422	0.000	0.429	کمیته های تخصصی هیات مدیره و شرح فعالیت آنها
0.000	0.338	0.000	0.345	سیاست پاداش برای مدیر عامل و اعضای هیات مدیره

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.215	0.000	0.233	اطلاعاتی درباره حسابرسان مستقل و بازرسان قانونی شرکت
0.000	0.217	0.000	0.252	توضیحاتی درباره دلایل تغییر حسابرسان
0.000	0.685	0.000	0.683	توضیحاتی درباره واحد حسابرسی داخلی

نگاره ۷. فرایندهای داخلی

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.194	0.000	0.333	اقدامات صورت گرفته در زمینه حذف فعالیتهای فاقد ارزش افزوده
0.000	0.382	0.000	0.467	بکارگیری تکنیک های نوین حسابداری مدیریت در تولید
0.000	0.141	0.136	0.055	تشریح تکنولوژی تولید و مقایسه آن با رقبا
0.000	0.467	0.000	0.479	استقرار نظام تعمیرات و نگهداری پیشگیرانه (TPM) در واحد مهندسی شرکت
0.000	0.204	0.000	0.217	تاثیر واحد تعمیرات بر عملکرد تولید
0.000	0.348	0.000	0.425	وقفه های تولید و اقدامات انجام شده برای کاهش آنها
0.000	0.26	0.000	0.364	روند ضایعات در سالهای گذشته
0.000	0.204	0.000	0.34	بیان فعالیت های دوباره کاری جهت نواقص تولید
0.000	0.431	0.000	0.559	برنامه ریزی و اقدامات صورت گرفته برای کاهش ضایعات
0.000	0.316	0.000	0.245	فهرست تامین کنندگان مواد اولیه داخلی و خارجی
0.000	0.357	0.000	0.28	میزان روابط با تامین کنندگان مواد اولیه
0.000	0.287	0.000	0.38	اقدامات انجام شده در راستای ارتقا و توسعه تامین کنندگان
0.000	0.418	0.000	0.549	برنامه ریزی و کنترل مواد مصرفی
0.080	0.065	0.000	0.186	اطلاعاتی درباره کیفیت مواد اولیه مصرفی
0.000	0.269	0.000	0.411	تدوین برنامه برای نظارت بر تامین کنندگان مواد اولیه
0.000	0.584	0.000	0.666	اقدامات مربوط به بهبود کیفیت فرایندهای تولید
0.000	0.406	0.000	0.461	اقدامات کنترل کیفیت خطوط تولید و محصولات
0.000	0.348	0.000	0.365	اقدامات مربوط به کاهش هزینه ها و بهای تمام شده کالا
0.000	0.143	0.001	0.121	ارائه تحلیل های SWOT برای شرکت
0.000	0.458	0.000	0.58	اقدامات انجام گرفته در زمینه IT و نرم افزار و اتوماسیون اداری
0.000	0.191	0.000	0.21	فعالیت هایی جهت بهبود سیستم های سازمانی (مثل ، مهندسی مجدد فرایندها)
0.000	0.485	0.000	0.432	گواهینامه نظام مدیریت کیفیت _سری ISO
0.000	0.31	0.000	0.283	گواهینامه EFQM و یا ملی بهره وری و تعالی سازمانی
0.000	0.458	0.000	0.483	اجرای نظام پیشنهادات و آراستگی
0.000	0.236	0.000	0.269	تشریح عملکرد نظام پیشنهادات و آراستگی
0.000	0.197	0.000	0.359	نسبت کارائی برنامه تولید
0.000	0.197	0.000	0.359	نسبت کارائی سیستم تولید
0.000	0.206	0.000	0.372	نسبت پرت مواد
0.000	0.197	0.000	0.359	نسبت هزینه تولید به فروش
0.000	0.169	0.000	0.157	ارائه نسبتهای بهره وری تولید

نگاره ۸. رشد و نوآوری

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.291	0.000	0.331	گواهینامه تائید آزمایشگاه
0.000	0.408	0.000	0.463	اهم اقدامات واحد تحقیق و توسعه و واحد آزمایشگاه شرکت
0.000	0.334	0.000	0.414	دستاوردهای بخش تحقیق و توسعه
0.000	0.364	0.000	0.456	قراردادهای همکاری و انجام پروژه های مشترک با دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی
0.000	0.275	0.000	0.301	طرح های توسعه ای و پروژه های سرمایه ای زیست محیطی
0.000	0.291	0.000	0.382	طرحهای بهبود تامین و مصرف مواد
0.000	0.255	0.000	0.304	طرح و پژوهش برای بهبود و توسعه بازاریابی محصولات
0.000	0.409	0.000	0.397	مطالعه جهت افزایش بهره وری خطوط تولید
0.000	0.57	0.000	0.592	طرح و پژوهش برای بهینه سازی محصولات فعلی
0.000	0.277	0.000	0.256	مطالعات جهت افزایش ظرفیت کارخانه
0.000	0.51	0.000	0.518	پروژه های توسعه سبد محصولات

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.145	0.000	0.211	طرحهای بهبود و ارتقا فن آوری اطلاعات
0.000	0.531	0.000	0.535	محصولات جدیدسال جاری
0.000	0.444	0.000	0.467	هزینه های بخش تحقیق و توسعه
0.007	0.1	0.000	0.134	درصد پیشرفت پروژه های تحقیقاتی
0.000	0.3	0.000	0.284	پروژه های توسعه تکمیل شده طی سال جاری
0.000	0.566	0.000	0.56	پروژه های توسعه در حال اجرا و درصد پیشرفت کار
0.000	0.336	0.000	0.332	تاثیر تکمیل پروژه بر عملکرد

نگاره ۹. اطلاعات فروش و مشتریان

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.241	0.000	0.171	ترکیب مشتریان عمده
0.000	0.561	0.000	0.568	مشخصات بازارهای خارجی
0.000	0.409	0.000	0.329	سهام بازار (تحلیل در سطح کشور، بخش، محصول)
0.000	0.207	0.000	0.292	تحلیل سهم بازار نسبت به رقیب
0.000	0.53	0.000	0.499	روند فروش صادرات شرکت
0.000	0.471	0.000	0.58	فعالیت های صورت گرفته در رابطه با مدیریت ارتباط با مشتریان
0.000	0.383	0.000	0.506	اطلاعاتی درباره سنجش رضایتمندی مشتریان و رتبه رضایت (CSM)
0.005	0.104	0.031	0.08	ارائه اطلاعاتی درباره وفاداری مشتریان
0.000	0.293	0.000	0.365	ارائه اطلاعاتی درباره میزان شکایات مشتریان و زمان پاسخگویی به شکایات
0.019	0.087	0.036	0.077	گواهینامه ایزو رضایت مشتریان (ISO10002)
0.000	0.265	0.000	0.301	گوهینامه رعایت حقوق مصرف کنندگان
0.000	0.377	0.000	0.422	اقدامات انجام شده برای مدیریت فروش
0.000	0.441	0.000	0.494	اقدامات انجام شده برای شناسایی مشتریان و بازارهای جدید
0.000	0.249	0.000	0.42	تاثیر فعالیت های بازاریابی بر فروش
0.000	0.424	0.000	0.371	هزینه تبلیغات
0.162	-0.052	0.195	-0.048	ارائه گزارش ارزش افزوده
0.000	0.181	0.000	0.271	اقدامات انجام شده برای کاهش زمان انتظار مشتری
0.000	0.34	0.000	0.345	تشریح فعالیت های مربوط به خدمات پس از فروش
0.000	0.43	0.000	0.515	هزینه گارانتی محصولات
0.000	0.342	0.000	0.442	اقدامات انجام شده برای افزایش رضایت مشتری
0.000	0.372	0.000	0.478	دریافت گواهینامه های مرتبط با فروش و خدمات پس از فروش

نگاره ۱۰. سرمایه انسانی

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.605	0.000	0.58	اطلاعات کارکنان برحسب نوع استخدام، تحصیلات، سن، سابقه
0.126	0.057	0.093	0.062	مبالغ پرداختی برای آموزش کارکنان
0.000	0.581	0.000	0.553	ساعات آموزش و تغییرات آن نسبت به سال قبل
0.000	0.376	0.000	0.408	سرانه آموزش (نفر - ساعت) (ساعات آموزش تقسیم بر نیروی انسانی)
0.000	0.424	0.000	0.398	توضیحاتی درباره ماهیت دوره های آموزشی
0.000	0.358	0.000	0.399	طبقات کارکنان آموزش دیده و تحت آموزش
0.000	0.516	0.000	0.504	تعداد کارکنان آموزش دیده و تحت آموزش
0.000	0.285	0.000	0.331	تاثیر آموزش بر بهره وری
0.000	0.162	0.000	0.144	سمنجش رضایتمندی از دوره های آموزشی
0.000	0.524	0.000	0.481	اقدامات انجام شده درباره سلامت، ایمنی و رفاه کارکنان
0.000	0.228	0.000	0.223	اقدامات بهبود کیفیت منابع انسانی
0.011	0.094	0.014	0.091	ارائه اطلاعاتی درباره سطح رضایتمندی کارکنان
0.000	0.259	0.000	0.296	ارائه شاخص های ایمنی و سلامت کارکنان (مانند؛ ضریب تکرار حادثه)
0.000	0.147	0.000	0.163	گواهینامه تعالی منابع انسانی
0.000	0.192	0.000	0.29	بهره وری نیروی کار
0.000	0.199	0.000	0.276	بازده حقوق و دستمزد

ضرب اسپیرمن	سطح معناداری	ضرب پیرسون	سطح معناداری
0.359	0.000	0.448	0.000
0.415	0.000	0.49	0.000
0.388	0.000	0.466	0.000
0.287	0.000	0.374	0.000
0.329	0.000	0.456	0.000
0.336	0.000	0.407	0.000

نگاره ۱۱. عملکرد اجتماعی

ضرب اسپیرمن	سطح معناداری	ضرب پیرسون	سطح معناداری
0.172	0.000	0.204	0.000
0.439	0.000	0.448	0.000
0.582	0.000	0.534	0.000
0.58	0.000	0.679	0.000
0.678	0.000	0.637	0.000
0.259	0.000	0.321	0.000
0.287	0.000	0.379	0.000
0.361	0.000	0.403	0.000
0.481	0.000	0.453	0.000
0.551	0.000	0.543	0.000
0.167	0.000	0.217	0.000
0.582	0.000	0.579	0.000
0.238	0.000	0.215	0.000

نگاره ۱۲. عملکرد زیست محیطی

ضرب اسپیرمن	سطح معناداری	ضرب پیرسون	سطح معناداری
0.172	0.000	0.204	0.000
0.439	0.000	0.448	0.000
0.582	0.000	0.534	0.000
0.58	0.000	0.679	0.000
0.678	0.000	0.637	0.000
0.259	0.000	0.321	0.000
0.287	0.000	0.379	0.000
0.361	0.000	0.403	0.000
0.481	0.000	0.453	0.000
0.551	0.000	0.543	0.000
0.167	0.000	0.217	0.000
0.582	0.000	0.579	0.000
0.238	0.000	0.215	0.000
0.325	0.000	0.369	0.000
0.199	0.000	0.181	0.000
0.109	0.003	0.133	0.000
0.172	0.000	0.204	0.000

نگاره ۱۳.الف. تجزیه و تحلیل ریسک

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.812	0.000	0.793	ریسک نوسانات نرخ ارز و تحلیل آن
0.000	0.642	0.000	0.655	ریسک تجاری و تحلیل آن
0.001	0.127	0.001	0.126	ریسک مالی و تحلیل آن
0.000	0.662	0.000	0.691	ریسک اقبال مشتری و تحلیل آن
0.000	0.129	0.001	0.125	ریسک زیست محیطی
0.000	0.661	0.000	0.674	ریسک تغییرات قیمت محصولات
0.000	0.779	0.000	0.765	ریسک تغییر قوانین داخلی و خارجی
0.000	0.764	0.000	0.764	ریسک تغییر قیمت نهاده های تولید
0.000	0.65	0.000	0.682	ریسک کیفیت محصولات
0.000	0.784	0.000	0.788	ریسک نقدینگی و تحلیل آن
0.000	0.781	0.000	0.775	ریسک نرخ بهره و تحلیل آن
0.000	0.226	0.000	0.215	اقدامات انجام شده برای مواجهه با ریسک ها

نگاره ۱۳.ب. نسبت های مالی

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.000	0.725	0.000	0.694	نسبت آنی
0.000	0.383	0.000	0.445	نسبت جاری
0.000	0.324	0.000	0.3	نسبت وجوه نقد به دارایی جاری
0.006	0.101	0.012	0.093	نسبت فروش به سرمایه در گردش
0.000	0.191	0.000	0.272	نسبت گردش موجودی کالا
0.000	0.198	0.000	0.246	دوره وصول مطالبات
0.000	0.536	0.000	0.594	نسبت گردش عملیات
0.000	0.514	0.000	0.521	نسبت گردش کل عملیات
0.000	0.699	0.000	0.695	نسبت موجودی کالا به سرمایه در گردش
0.000	0.172	0.000	0.194	دوره پرداخت به بستانکاران
0.000	0.238	0.000	0.24	نسبت بدهی
0.000	0.272	0.000	0.304	نسبت پوشش هزینه های مالی
0.000	0.599	0.000	0.675	نسبت مالکانه
0.000	0.708	0.000	0.747	نسبت دارایی ثابت به ارزش ویژه
0.000	0.464	0.000	0.517	نسبت بدهی به ارزش ویژه
0.000	0.667	0.000	0.673	نسبت سود ناخالص به فروش
0.000	0.788	0.000	0.777	نسبت سود عملیاتی به فروش
0.000	0.46	0.000	0.449	بازده فروش
0.000	0.765	0.000	0.751	بازده حقوق صاحبان سهام
0.000	0.338	0.000	0.328	بازده دارایی ها
0.000	0.437	0.000	0.421	بازده سرمایه در گردش
0.000	0.255	0.000	0.262	تحلیل تغییرات در نسبت های مالی

نگاره ۱۳.ج. سهام و عملکرد مالی

سطح معناداری	ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	
0.791	-0.01	0.597	-0.02	مروری بر عملکرد مالی شرکتهای تابعه
0.000	0.752	0.000	0.739	تحلیل تغییرات در سرمایه گذاری های
0.000	0.69	0.000	0.648	تحلیل تغییرات در سرمایه در گردش
0.000	0.144	0.000	0.144	دارای ها و بدهی ارزی شرکت
0.000	0.745	0.000	0.72	تحلیل تغییرات در وضعیت نقدینگی
0.000	0.746	0.000	0.742	تحلیل تغییرات در ساختار سرمایه
0.000	0.147	0.004	0.107	تراز ارزی شرکت
0.000	0.527	0.000	0.557	روند سود تقسیمی هر سهم و تحلیل آن
0.000	0.595	0.000	0.689	روند تغییرات قیمت سهام و تحلیل آن

ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	سطح معناداری	
0.387	0.000	0.471	0.000	ارائه تغییرات سرمایه
0.308	0.000	0.424	0.000	ترکیب سهامداران و ماهیت آنها
0.495	0.000	0.624	0.000	ارائه اطلاعات اصلی معاملات سهام در طی سال جاری
0.557	0.000	0.582	0.000	رتبه کیفیت افشا
0.607	0.000	0.632	0.000	رتبه نقدشوندگی
0.359	0.000	0.389	0.000	اقدامات انجام شده در خصوص تکالیف مجمع سنوات قبل
0.609	0.000	0.567	0.000	بیان سیاستهای تامین مالی
0.59	0.000	0.717	0.000	ارزش دفتری سهام
0.588	0.000	0.572	0.000	جریان نقدی سهام
0.583	0.000	0.657	0.000	نسبت p/E سهام
0.641	0.000	0.608	0.000	نسبت نقدشوندگی سود

نگاره ۱۳.د. اطلاعات مالی

ضریب اسپیرمن	سطح معناداری	ضریب پیرسون	سطح معناداری	
.725	۰.۰۰۰	.۶۵۷	۰.۰۰۰	تجزیه و تحلیل ریسک شرکت
.460	۰.۰۰۰	.۵۴۶	۰.۰۰۰	نسبت های مالی
.700	۰.۰۰۰	.۷۸۳	۰.۰۰۰	اطلاعات سهام و عملکرد مالی

۳-۵- اعتبار سازه

اعتبار سازه به بسندگی یا مفهوم زیر بنائی یک ابزار سنجش خاص مربوط است. اعتبار سازه بر این مطلب تأکید می‌کند که ابزار تا چه اندازه سازه نظری یا صفت مورد نظر را اندازه می‌گیرد. در روش اعتباریابی سازه، نخست سازه یا متغیر مورد نظر باید تعریف شود این متغیر به صورت یک سازه در نظامی از مفاهیم قرار خواهد داشت که در آن نظام این سازه، به طریقی منطقی، با سازه‌های دیگر در رابطه خواهد بود (شریفی، ۱۳۸۰).

سکاران (۲۰۰۳) نشان داد می توان با استفاده از تحلیل همبستگی روایی سازه الگو را بررسی نمود. در تحقیقات حوزه افشای اطلاعات، حسینی (۲۰۰۴) و چن و کورتنی (۲۰۰۶) و تارک حسن (۲۰۰۸) از ضریب همبستگی برای ارزیابی اعتبار نمره افشاء استفاده نموده اند. در راستای توصیه دیگر محققان در این پژوهش نیز از ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن

بین نمره کل الگوی افشای اختیاری و نمره ابعاد الگوی افشای اختیاری استفاده شد.

نتایج نگاره ۱۴ نشان می دهد، ابعاد الگوی پیشنهادی در بالاترین سطح با نمره کل افشای اختیاری همبسته هستند. این نتیجه حاکی از گروه بندی مناسب ابعاد الگوی پیشنهادی افشای اختیاری می باشد.

نگاره ۱۵ نشان می دهد، اقلام الگوی تدوین شده بر حسب مرور ادبیات بجز سه آیتم در سطح گزارش های مالی شرکتها مورد تأیید واقع شده است. همانطور که در نگاره ۳ مشاهده کردید، بر حسب نظر خبرگان برخی از آیتم ها مفید بوده ولی از اهمیت بالایی در تدوین الگوی افشای اختیاری برخوردار نیستند. درحالیکه پیاده سازی الگو در گزارشهای مالی شرکتها نشان داد، برخی شرکتها در گزارش های مالی به ارائه این آیتم ها نیز توجه می کنند. یافته ها نشان می دهد، در بازار سرمایه ایران شرکتهایی وجود دارند که از الگوی های قوی بین المللی در گزارشگری مالی خود پیروی می کنند.

نگاره ۱۴. ابعاد الگوی افشای اختیاری

مالی و سهام	محیط زیست	اجتماعی	سرمایه انسانی	فروش و مشتری	تحقیق و توسعه	تولید و فرایندهای داخلی	راهبری شرکتی	چشم انداز آتی	عمومی
.782	.669	.455	.634	.614	.519	.404	.527	.533	.685
.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
.726	.704	.381	.663	.625	.474	.487	.499	.527	.674
.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000

نگاره ۱۵. آیت‌های الگوی نهایی افشای اختیاری

اقلام مورد تأیید گزارش‌های مالی	اقلام الگوی تدوین شده	ابعاد
۲۳	۲۳	اطلاعات عمومی و استراتژیک شرکت
۱۳	۱۳	چشم انداز آتی
۱۸	۱۸	راهبری شرکتی
۳۰	۳۰	فرایندهای داخلی
۱۷	۱۸	رشد و نوآوری
۲۰	۲۱	بازار و مشتریان
۲۲	۲۳	کارکنان
۱۳	۱۳	عملکرد اجتماعی
۱۷	۱۷	عملکرد زیست محیطی
۵۶	۵۷	عملکرد مالی

۴-۵- بررسی ثبات و سازگاری الگو

یکی از متداولترین روشهای اندازه‌گیری اعتماد پذیری و یاپایی و ثبات الگو استفاده از ضریب آلفای کرونباخ می‌باشد.

این ضریب بیانگر همبستگی درونی بین اجزای یک ابزار می‌باشد. این ضریب بر حسب متوسط همبستگی درونی آیت‌هایی که برای اندازه‌گیری متغیر مشخصی بکار رفته‌اند، محاسبه می‌شود. با استفاده از تعریف آلفای کرونباخ می‌توان نتیجه گرفت: (۱) هر قدر همبستگی مثبت بین سوالات بیشتر شود، میزان آلفای کرونباخ بیشتر خواهد شد و بالعکس، بدیهی است هر قدر شاخص آلفای کرونباخ به یک نزدیک‌تر باشد، همبستگی درونی بین آیت‌ها بیشتر و در نتیجه ابزار همگن‌تر خواهند بود. در تحقیقات حوزه افشای اطلاعات، حسن و همکاران (۲۰۰۶)، لاپونت و همکاران (۲۰۰۶) و تارک حسن (۲۰۰۸) از آلفای کرونباخ استفاده کرده‌اند. در این پژوهش علاوه بر ضریب آلفای کرونباخ، از ضریب گاتمن نیز برای ارزیابی یاپایی چک لیست استفاده شد. یافته‌ها در نگاره ۱۲ نشان می‌دهد، ضریب آلفای کرونباخ با بررسی ابعاد الگو در گزارش‌های مالی شرکت‌های نمونه تحقیق ۷۴ درصد و ضریب گاتمن ۸۰ درصد و از منظر خبرگان ۰،۹۷ می‌باشد. این نتایج درجه بالای یاپایی و ثبات درونی ابزار را مورد تأیید قرار می‌دهد.

نگاره ۱۶. ارزیابی ثبات و سازگاری الگو

بر حسب نظر خبرگان			بر حسب ارزیابی الگو در گزارش‌های مالی شرکتها		
ضریب آلفای کرونباخ	ضریب گاتمن	آلفای کرونباخ هر یک از ابعاد	ضریب آلفای کرونباخ	ابعاد الگو	ضریب آلفای کرونباخ هر یک از ابعاد
۰،۷۵۷		۰،۶۹۴		عمومی	
۰،۷۹۹		۰،۷۱۷		چشم انداز آتی	
۰،۸۳۸		۰،۷۲۳		راهبری شرکتی	
۰،۹۱۷		۰،۷۳۱		تولید و فرایندهای داخلی	
۰،۸۱۲		۰،۷۱۶		تحقیق و توسعه	
۰،۷۹۳	۰،۹۷	۰،۷۰۴	۰،۸	فروش و شتری	۰،۷۴
۰،۹۳۴		۰،۶۹۸		سرمایه انسانی	
۰،۹۵۳		۰،۷۳۰		اجتماعی	
۰،۹۴۳		۰،۶۹۷		زیست محیطی	
۰،۹۶۳		۰،۷۵۲		مالی و سهام	

۵-۵- میزان و روند افشای اختیاری

با اندازه‌گیری سطح افشای اختیاری اطلاعات در ابعاد (۱) اطلاعات عمومی، (۲) چشم انداز آتی، (۳) راهبری شرکتی، (۴) تولید و فرایندهای داخلی، (۵) تحقیق و توسعه، (۶) فروش و مشتری، (۷) سرمایه انسانی، (۸) عملکرد اجتماعی، (۹) عملکرد زیست محیطی و (۱۰) اطلاعات مالی و عملکرد سهام در بین ۱۴۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مشاهده

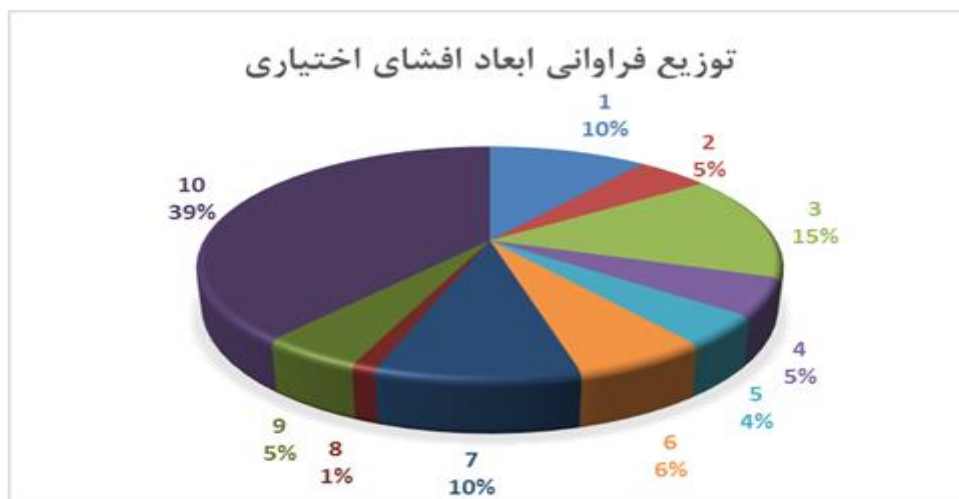
شد. یافته‌های نگاره ۱۷ نشان می‌دهد سطح افشای اختیاری در هر یک از ابعاد مدل پیشنهادی رو افزایش گذاشته و افشای اطلاعات در بعد اطلاعات مالی در سطح بالاتری و افشای اطلاعات درباره عملکرد اجتماعی در سطح پائین تری نسبت به دیگر ابعاد صورت می‌گیرد. بعد راهبری شرکتی در رتبه دوم توجه شرکتها برای افشای اطلاعات می‌باشد که بیانگر تبیین صحیح جایگاه این اطلاعات در ساز و کارهای بازار سرمایه ایران

همانطور که نتایج نگاره ۱۸ نشان می دهد، آزمون تحلیل واریانس از سطح معنی داری برخوردار است. این به معنای رد فرضیه صفر این آزمون و وجود اختلاف معنادار بین سطح افشای اختیاری در طی سالهای تحقیق می باشد.

دارد. همچنین یافته ها نشان می دهد، علی رغم اینکه سطح افشای اختیاری طی دوره تحقیق افزایش یافته ولی سهم هر یک از ابعاد افشای اختیاری در نمره کل افشای اختیاری طی دوره تحقیق تقریباً ثابت بوده و شرکت ها در شیوه گزارشگری و افشای اطلاعات از الگوی منظمی پیروی نموده اند.

نگاره ۱۷. روند افشای اختیاری طی دوره تحقیق

سال ۹۲		سال ۹۱		سال ۹۰		سال ۸۹		سال ۸۸		ابعاد
میانگین	مجموع	میانگین	مجموع	میانگین	مجموع	میانگین	مجموع	میانگین	مجموع	
۱۰,۶۱۰	997	۱۰,۷۱۳	1006	۱۰,۸۲۲	1010	۱۰,۶۳۴	966	۱۰,۵۵۰	۸۸۰	اطلاعات عمومی
۴,۹۱۶	462	۴,۹۷۳	467	۴,۸۸۶	456	۵,۲۲۸	475	۴,۷۸۳	۳۹۹	چشم انداز آتی
۱۴,۶۵۳	1377	۱۴,۶۶۴	1377	۱۴,۷۲۳	1374	۱۴,۸۹۴	1353	۱۵,۱۳۰	۱۲۶۲	راهبری شرکتی
۵,۷۱۴	537	۵,۵۱۶	518	۵,۲۹۳	494	۴,۸۶۵	442	۴,۷۸۳	۳۹۹	فرایندهای داخلی
۴,۳۵۲	409	۴,۴۳۰	416	۴,۳۳۹	405	۴,۲۳۸	385	۴,۱۶۰	۳۴۷	رشد و نوآوری
۶,۶۹۳	629	۶,۴۵۳	606	۶,۲۰۴	579	۶,۱۸۶	562	۶,۲۸۲	۵۲۴	فروش و مشتری
۹,۴۸۱	891	۹,۳۷۱	880	۹,۶۵۴	901	۹,۸۰۸	891	۱۰,۱۵۴	۸۴۷	سرمایه انسانی
۱,۱۱۷	105	۱,۲۱۴	114	۱,۱۷۸	110	۱,۱۳۳	103	۱,۲۲۲	۱۰۲	عملکرد اجتماعی
۵,۰۰۲	470	۴,۸۱۳	452	۴,۷۵۷	444	۴,۹۰۹	446	۴,۶۵۱	۳۸۸	عملکرد زیست محیطی
۳۷,۴۵۸	3520	۳۷,۸۴۸	3554	۳۸,۱۳۷	3559	۳۸,۰۹۹	3461	۳۸,۲۸۰	۳۱۹۳	عملکرد مالی و بازار سهام
	۹۳۹۷		۹۳۹۰		۹۳۳۲		۹۱۳۰		۸۳۴۱	جمع کل

۱) اطلاعات عمومی (۲) چشم انداز آتی، (۳) راهبری شرکتی، (۴) فرایندهای داخلی، (۵) رشد و نوآوری، (۶) فروش و مشتری، (۷) سرمایه انسانی، (۸) عملکرد اجتماعی، (۹) عملکرد زیست محیطی و (۱۰) عملکرد مالی و بازار سهام

اینکه نیازهای اطلاعاتی سرمایه گذاران و سایر ذینفعان با گزارشگری سنتی تامین نمی گردد، سیاست های مدیران بازار سرمایه مبنی بر تشویق مدیران به افزایش سطح افشای

بررسی روند سطح افشای اختیاری اطلاعات در دوره زمانی تحقیق بین سالهای ۹۲-۸۸ نشان می دهد، توجه مدیران شرکتها به افشای اطلاعات رو به افزایش است. با توجه به

۶-۵- بررسی افشای اختیاری در سطح صنعت

با توجه به اینکه در این پژوهش از صنایع مختلف در نمونه تحقیق موجود بودند، میانگین سطح افشای اختیاری اطلاعات در طی دوره زمانی تحقیق به تفکیک طبقات صنعت بررسی شد. همانطور که نتایج نگاره ۲۰ نشان می‌دهد، آزمون تحلیل واریانس از سطح معنی داری برخوردار است. این به معنای رد فرضیه صفر این آزمون و وجود اختلاف معنادار بین سطح افشای اختیاری در میان صنایع تحقیق می‌باشد.

نگاره ۲۰. تحلیل واریانس بر حسب صنعت

احتمال	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	
بین گروه ها	۳,۶۱۰	۰,۲۷	۴	۰,۱۰۷	۰,۰۰۶
درون گروه ها		۰,۰۰۷	۷۱۰	۵,۲۵	

نتایج نگاره ۲۱ نشان می‌دهد، میانگین سطح افشای اختیاری در صنعت دارو، سیمان و دستگاههای برقی در مقایسه با دیگر صنایع بیشتر می‌باشد. در رتبه بندی بورس اوراق بهادار از نظر کیفیت افشا نیز صنعت دارو، سیمان و دستگاههای برقی بدلیل ثبات داخلی جز برترین ها هستند. صنعت مواد غذایی و صنعت ساخت محصولات فلزی از سطح افشای پائین تری برخوردار هستند. صنعت مواد غذایی با وجود افزایش میزان تولید و فروش از یک طرف و اخذ مجوزهای افزایش نرخ فروش محصولات خود از طرف دیگر، سودآوری خوبی را در طی دوره تحقیق به منصف ظهور گذاشته است. صنعت ساخت محصولات فلزی با توجه به افزایش نرخ ارز و کاهش واردات محصولات مشابه، با افزایش حجم تقاضای محصولات و افزایش سودآوری مواجه شدند. در واقع این صنایع با توجه به شرایط اقتصادی طی سالهای اخیر از وضعیت سودآوری و رشد مناسبی در بازار سرمایه برخوردار بودند و بهبود سطح افشای اختیاری را کمتر مورد توجه قرار داده اند.

نگاره ۲۱. بررسی افشای اختیاری در سطح صنعت

صنعت	سال ۸۸	سال ۸۹	سال ۹۰	سال ۹۱	سال ۹۲
استخراج معادن	۶۳,۵	۶۶,۶۷	۶۵,۶۷	۶۸,۱۷	۶۸,۶۷
خودرو و قطعات	۵۶,۳۶	۶۶,۵۶	۶۸,۶۸	۶۷,۱۷	۶۵,۳۲
ساخت محصولات فلزی	۴۶,۸	۴۹,۶	۵۱,۶	۵۰	۴۷,۸
کانی غیر فلزی	۵۳,۸۶	۶۰,۱۴	۶۳,۸۵	۶۲,۵۷	۶۵,۱۴
سیمان	۵۸,۵۶	۷۰,۷۸	۸۰,۸۹	۷۸,۵۵	۷۴,۴۴
فلزات اساسی	۵۴,۶۲	۶۰,۱۴	۶۱,۵۴	۶۱,۷۰	۶۱,۷۷
کاشی	۵۴,۲۵	۶۲,۱۲	۶۱,۸۸	۵۹,۸۷	۶۶,۲۵

اطلاعات توانسته اهمیت شفافیت اطلاعاتی را تبیین نماید و آنها را به کسب اعتماد سرمایه گذاران و بهبود فضای اطلاعاتی بازار سرمایه ترغیب نماید.

نگاره ۱۸. تحلیل واریانس بر حسب سال

احتمال	آماره F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	
بین گروه ها	۳,۶۱۰	۰,۲۷	۴	۰,۱۰۷	۰,۰۰۶
درون گروه ها		۰,۰۰۷	۷۱۰	۵,۲۵	

بررسی آزمون توکی نشان می‌دهد، اختلاف معناداری بین سطح افشای اختیاری در سال ۸۸ با دیگر سالهای دوره تحقیق وجود دارد. در واقع علت اصلی این اختلاف ابلاغ شیوه ارائه گزارش های هیات مدیره به شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار می‌باشد. این شیوه گزارشگری از سال ۸۹ توسط شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار اجرا گردید. در این شیوه گزارش دهی، به افشای حداقل اطلاعات ممکن در قالب سرفصلهای تعیین شده و ارائه منصفانه نتایج عملکرد هیات مدیره تاکید شده است.

نگاره ۱۹. آزمون توکی بر حسب سال

احتمال	خطای استاندارد	اختلاف میانگین (I-J)	سال (J)	سال (I)
1	.01017	-.02213	2	1
	.01017	-.02989*	3	1
	.01017	-.03192*	4	1
	.01017	-.03250*	5	1
2	.01017	.02213	1	2
	.01017	-.00775	3	2
	.01017	-.00979	4	2
	.01017	-.01037	5	2
3	.01017	.02989*	1	3
	.01017	.00775	2	3
	.01017	-.00204	4	3
	.01017	-.00261	5	3
4	.01017	.03192*	1	4
	.01017	.00979	2	4
	.01017	.00204	3	4
	.01017	-.00058	5	4
5	.01017	.03250*	1	5
	.01017	-.01037	2	5
	.01017	.00261	3	5
	.01017	.00058	4	5

افشای اختیاری اطلاعات در تعیین شاخص افشاء و بررسی کیفیت افشا اطلاعات شرکتها، سیاست تشویقی در راستای بهبود شفافیت اطلاعاتی و افزایش کارایی بازار سرمایه خواهد بود.

بررسی سطح افشای اختیاری در دوره زمانی تحقیق نشان می دهد، توجه مدیران شرکتها به افشای اطلاعات رو به افزایش است. از جمله دلایل این امر، دستور العمل های تشویقی بورس اوراق بهادار برای بهبود شفافیت اطلاعاتی، رتبه بندی شرکتها برحسب کیفیت افشای اطلاعات که به نحوی رقابت در کیفیت گزارشگری ایجاد نموده و ابلاغ شیوه گزارشگری فعالیت هیات مدیره می باشد. همچنین بررسی سطح افشای اختیاری در سطح صنعت نشان می دهد، تفاوت معناداری بین سطح افشای شرکتها در صنایع مختلف وجود دارد. در صنایعی که از ثبات داخلی بالایی برخوردار بوده و کمتر تحت تاثیر تغییرات قوانین داخلی و خارجی قرار گرفته اند، نظیر دارو، سیمان و دستگاههای برقی سطح افشای اختیاری بالایی مشاهده می شود. اما در صنایعی که بدلیل شرایط اقتصادی داخلی یا نوسانات نرخ ارز و فضای بازارهای خارجی با شرایط رونق اقتصادی مواجه شده اند، بدلیل رشد فزاینده سودآوری این شرکتها و جلب نظر سرمایه گذار در بازار سرمایه از سطح افشای اختیاری کمتری برخوردار هستند.

فهرست منابع

- * کریپندورف، کلوس؛ "تحلیل محتوا مبانی روش شناسی"، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران، انتشارات نی، ۱۳۸۶، ص ۱۳.
- * نمازی، محمد (۱۳۸۴). "بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت". مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره بیست و دوم، شماره دوم (ویژه نامه حسابداری)، پیاپی ۴۳، ص ۱۶۴-۱۴۷
- * A.I.C.P.A. (1970). Accounting Principles Board: Basic Concepts and Accounting Principles Underlying Financial Statements of Business Enterprises. American Institute of Certified Public Accountants 4.
- * ABBOTT, W. F. & MONSEN, R. J. 1979. On the measurement of Corporate Social Responsibility: Self-Reported Disclosure as a Method of Measuring Corporate Social Involvement. Academy of Management Journal, 22, 501-515.
- * Abdel-Fattah, Tarek Mohamed Hassan (2008) VOLUNTARY DISCLOSURE PRACTICES IN EMERGING CAPITAL MARKETS: THE CASE OF EGYPT, Durham theses, Durham University.
- * Available at Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/1342/>
- * Binh, T.Q. (2012). Voluntary Disclosure Information in the Annual Reports of Non Financial Listed

صنعت	سال ۸۸	سال ۸۹	سال ۹۰	سال ۹۱	سال ۹۲
لاستیک	۶۱,۷۵	۶۲	۶۰,۱۳	۶۱,۸۸	۵۸,۱۳
دستگاههای برقی	۷۱,۲۵	۷۱,۲۵	۷۲,۷۵	۶۹,۵	۶۷,۷۵
تجهیزات	۵۴,۴۵	۵۵,۹۰	۵۸,۲۷	۵۹,۷۲	۵۷,۱۰
پتروشیمی	۶۰,۲	۶۲,۰۷	۶۲,۰۷	۶۲	۶۳,۹۳
مواد غذایی	۴۳,۸۶	۴۸,۲	۵۰,۳۳	۵۶	۶۱,۴۷
دارو	۶۹,۲۶	۷۱,۹۵	۷۲,۶۳	۷۴,۳۲	۷۳,۴۲

۶- نتیجه گیری و بحث

افشای اطلاعات توسط شرکت ها یکی از منابع مهم و ارزشمند اطلاعاتی برای سرمایه گذاران، اعتباردهندگان و سایر ذینفعان در جهت تصمیم گیری های اقتصادی و به صورت آگاهانه می باشد. با توجه به اینکه مدیران دارای اطلاعات بیشتر و درک بهتری در رابطه با عملکرد آتی شرکت هستند، با در نظر گرفتن هزینه و منافع بالقوه افشای اطلاعات، اقدام به افشای اختیاری اطلاعات می کنند. بسیاری از نهادهای حرفه ای حسابداری و محققان کشورهای توسعه یافته در راستای ارائه رهنمود مناسب به مدیران شرکتها برای اتخاذ استراتژی مناسب افشای اطلاعات، چارچوبها و الگوهای مختلفی معرفی نموده اند. در این پژوهش، با بررسی متون و ادبیات موجود در حوزه افشای اختیاری الگوی جامعی از افشای اختیاری متشکل از ابعاد؛ الگویی متشکل از ابعاد اطلاعات عمومی (۲۳)، چشم انداز آتی شرکت (۱۳)، راهبری شرکتی (۱۸)، تولید و فرایندهای داخلی (۳۰)، رشد و نوآوری (۱۸)، سرمایه مشتری (۲۱)، سرمایه انسانی (۲۳)، عملکرد اجتماعی (۱۳)، عملکرد زیست محیطی (۱۷) و اطلاعات مالی و عملکرد سهام (۵۷) تدوین گردید. روایی و پایایی این ابزار از منظر خبرگان و برحسب تحلیل همبستگی مورد تأیید واقع شد. با توجه به اینکه این الگو برحسب ابعاد جامعی از افشای اختیاری تهیه شده، حوزه ادبیات افشا را گسترش داده و می تواند توسط محققان داخلی و خارجی بمنظور سنجش افشای اختیاری مورد استفاده واقع شود.

با توجه به سطح بالای همبستگی آیتیم های الگو و سطح مطلوب پایایی الگو (آلفای کرونباخ ۰,۷۵ و ضریب گاتمن ۰,۸)، این الگو می تواند مدیران شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار را در راستای افشای مناسب اطلاعات و بهبود شفافیت اطلاعاتی رهنمون باشد. سازمان بورس اوراق بهادار تهران می تواند برحسب الگوی بدست آمده، رهنمودهایی در خصوص ارائه اطلاعات مربوط به مسئولیت های اجتماعی، زیست محیطی، سرمایه انسانی و... را به شرکت های پذیرفته شده در بورس ارائه دهد. توجه مدیران بازار سرمایه به سهم

- * MALONE, D., FRIES, C. & JONES, T. 1993. An Empirical Investigation of the Extent of Corporate Financial Disclosure in the Oil and Gas Industry. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 8, 249-273
- * MEEK, G. K., ROBERTS, C. B. & GRAY, S. J. (1995). Factors Influencing Voluntary Annual Report Disclosures by U.S., U.K. and Continental European Multinational Corporations. *Journal of International Business Studies*, 26, 555-572.
- * Sekaran, U. (2003) "Research Methods for Business A Skill Building Approach", Fourth Ed., John Wiley & Sons, Inc.
- * Sukthomya, D. (2011). THE EMPIRICAL EVIDENCE OF VOLUNTARY DISCLOSURE IN THE ANNUAL REPORTS OF LISTED COMPANIES: THE CASE OF THAILAND. Thesis of Doctor of Philosophy, the University of Nottingham.
- * Varghese, R. (2011). Voluntary annual report disclosures of manufacturing companies in India and their linkages with organisational demographics. *South Asian journal of management : SAJM.-Hyderabad : AMDISA, ISSN 0971-5428, ZDB-ID 24461490. - Vol. 18.2011, 4, p. 23-43*
- * Wang, K. O. S. and Claiborne, C. (2008) "Determinants and Consequences of Voluntary Disclosure in an Emerging Market: Evidence from China", *Journal of International Accounting, Auditing and taxation*, 17 (1) 14-30
- * Wong, P. T. P (2008). Brief manual of meaning-centered counselling and narrative therapy. Toronto, ON: Meaning-Centered Counselling Institute, Inc
- * Yongvanich, K. and Guthrie, J. (2004). Extended performance reporting framework: A Form of sustainability reporting. Working Papers, Macquarie Graduate School of Management.
- Companies: The Case of Vietnam. *Journal of Applied Economics and Business Research JAEBR*, 2(2): 69-90
- * Boesso (2003), "How to Assess the Quality of Voluntary Disclosures: An index to measure stakeholder reporting and social accounting across Italy and U.S." *Journal of Accounting and Financial Research*, n.1.
- * BOTOSAN, C. A. (1997). Disclosure Level and the Cost of Equity Capital. *The Accounting Review*, 72, 323-349.
- * BUZBY, S. L. (1974). Selected Items of Information and Their Disclosure in Annual Reports. *The Accounting Review*, 49, 423-435.
- * Casabona, P.A. (2005). special issue: global regulatory and financial reporting reform and the convergence of accounting and auditing standards: the time has come. Retrieved from <http://www.allbusiness.com/legal/laws/463044-1.html>.
- * CERF, R. A. (1961). *Corporate Reporting and Investment Decisions*, Berkeley, CA, University of California Press.
- * CHOW, C. W. & WONG-BOREN, A. (1987). Voluntary financial disclosure by Mexican corporations. *The Accounting Review*, 62, 533-541.
- * COOKE, T. E. (1989). Voluntary corporate disclosure by Swedish companies. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 1, 171-195.
- * FASB, (1997), *Disclosure about Segments of an Enterprise and Related Information*, New York.
- * FASB, (2000), *Business Reporting Research Project*, New York, (www.fasb.org).
- * Ferguson, M.J., Lam, C.K., & Lee, M. (2002). Voluntary Disclosure by state-owned Enterprise listed on the Stock Exchange of Hong Kong. *Journal of International Financial Management and Accounting*. Vol.13, No.2: pp.171-192
- * GUTHRIE, J. & MATTHEWS, M. R. 1985. Corporate social accounting in Australia. In: E, P. L. (ed.) *Research in corporate social performance and policy*.
- * HANIFFA, R. M. & COOKE, T. E. 2002. Culture, Corporate Governance and Disclosure in Malaysian Corporations. *Abacus*, 38, 317-349.
- * Hassan, O.: (2006) "The Economic Consequences of Increased Disclosure in the Egyptian Emerging Capital Market", PhD, University of Abertay Dundee
- * Hassan, O.; Giorgioni, G.; and Romilly, P. (2006) "The Extent of Accounting Disclosure and its Determinants in an Emerging Capital Market: the Case of Egypt" *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, 3 (1):41-67.
- * Hussainey, K. (2004) "A Study of the Ability of (Partially) Automated Disclosure Scores to Explain the Information Content of Annual Report Narratives for Future Earnings", PhD Thesis, Manchester University.
- * Lang, M., & Lundholm, R. (1996). Corporate Disclosure Policy and Analyst Behavior. *The Accounting Review*, 71 (4), 467-492.

یادداشت‌ها

¹. Global Reporting Initiative

². Association of Chartered Certified Accountants

³. Association for Investment Management and Research